

**«ЦЕ ТЕКСТ НЕ МІЙ – ЦЕ, ЯК В ТАНЦІ
ПОВІЛЬНІМ, ЗМІНА ФІГУР,
І ПРАВИЛ, І НОРМ...»
(МОВОТВОРЧІСТЬ ОКСАНИ ЗАБУЖКО)**

<https://doi.org/10.37919/0201-419X-2025.103.1>

УДК 81'38

**УЩІЛЬНЕННЯ ФРАЗИ В МОВІ
ОКСАНИ ЗАБУЖКО**

МОВЧУН

Лариса Вікторівна,

доктор філологічних наук, старший науковий співробітник відділу лексикології, лексикографії та структурно-математичної лінгвістики, Інститут української мови НАН України;

вул. Михайла Грушевського, 4,
м. Київ, 01001;

e-mail: lesia_mova@ukr.net

ORCID: 0000-0001-5155-2583

Larysa

MOVCHUN,

Doctor of Philology, Professor, Senior researcher of the Department of lexicology, lexicography and structural-mathematical linguistics, Institute of the Ukrainian Language of National Academy of Sciences of Ukraine;

4 Mykhaila Hrushevskoho St., Kyiv
01001, Ukraine;

e-mail: lesia_mova@ukr.net

Статтю присвячено дослідженню голофразисних конструкцій у мові Оксани Забужко – поетеси, прозаїка, есеїстки, представниці українського постмодернізму. Розглянуто голофразисні конструкції як результат невузального способу словотворення – голофразису, що полягає в перетворенні синтаксичної одиниці на лексичну. Мету їх створення пов'язано з позначенням складного об'єкта, що в авторській картині світу є цілісним; кількох об'єктів як єдиної сукупності; нерідко – надання номінації емоційно-експресивного колориту. Диференційовано групи голофразисних конструкцій у семантичному й формальному аспектах, виявлено їх типові моделі.

Ключові слова: мова Оксани Забужко, лексика, семантика, голофразис, голофразисна конструкція.

Мова Оксани Забужко – естетичний феномен, що виходить за межі канонічних моделей. Її письмо легко впізнаване на тлі інших авторів-постмодерністів. Літературознавці розглядають стиль письменниці як продовження традицій школи «поточку свідомості», техніка якої полягає в тому, щоб «показати психічний процес детально, з точнішою фіксацією думок, почуттів, підсвідомих поривань» [Абрамова, Пуніна 2016: 81]. Це також мовний плин – безперервне, спонтанне, ґрунтоване на свідомих і підсвідомих імпульсах розгортання думки у вербалізованій формі. Дослідники стверджують, аналізуючи роман «Польові дослідження з українського сексу» (і це можна з певними застереженнями екстраполювати й на інші прозові твори Оксани Забужко): «Саме композиція мови, стилю, а не, скажімо, композиція реалій чи композиція рефлексій становить концептуальну сутність цього тексту» [Голобородько 2008: 45]. Звідси синтаксична розлогість та ускладненість прози, лексична еkleктика – від книжних слів до вульгаризмів, від просторіччя до термінів, насичення варваризмами і власними новотворами.

Ословлення реальності «тут і зараз» неминуче породжує спонтанні спалахи мовної енергії, синтетичні одиниці – голофразисні конструкції (далі – ГК), як-от: *готовність-до-нової-любви, ніколи-доти-не-бачена, вже-не-своє, не-при-ділі, життя-яким-воно-мало-б-бути-але-не-відбулося.*

Утвори цього штибу є результатом *голофразису* (від гр. *holos* «цілий» і *phrases* «висловлювання»), який ми, погоджуючись із більшістю дослідників, розглядаємо як неузв'язаний (оказіональний) спосіб деривації, що полягає в перетворенні синтаксичної одиниці на лексичну для підсилення художньої експресії, лаконічності і влучності вираження думки [Гольцова 2019: 40; Колоїз 2015: 117]. За застереженням М.Г. Гольцової, термін *голофразис* увів у 1853 р. німецько-американський філософ і політичний теоретик Френсіс Лібер, позначаючи «поєднання багатьох ідей в одному слові». Голофразис, з одного боку, є способом словотвору, з другого, – це фігура мови, що,

наприклад у постмодерністській прозі, реалізує мовну економію [Дегтярьова 2012: 135].

Цей спосіб словотворення активний у романо-германських мовах, застосування ж його на українському ґрунті мовознавці схильні пояснювати іншомовним впливом. Хоча в нашій лексичній системі є подібні багатоконпонентні слова, як-от: назви рослин *люби-мене-не-покинь*, *мати-й-мачуха*, *брат-і-сестра*, прізвиська (з походження переважно козацькі прізвиська) *Небийбаба*, *Неїжбориц*, *Недайкаша*, *Непийвода*. Л.П. Кислюк вирізняє також одиниці, утворені голофразисом з афіксацією (*кулявлобівець*, *досмертістискач*) [Кислюк 2020: 36].

Голофразис характеризують як зрощення, злиття, інтеграцію словосполучення чи предикативної одиниці, рідше – як графодеривацію. У вітчизняній і зарубіжній науковій літературі трапляються різноманітні назви утворених таким способом одиниць: *візуальні неологізми*, *голофразисні конструкції*, *голофрастичні конструкції*, *голофрази*, *слова-фрази*, *дефісовані фразові вирази*, *фразові структури*, *фразові сполуки*; *багатоконпонентні утворення*, *написані через дефіс*; *складні слова синтаксичного типу*, *компресиви*.

Когнітивний механізм побудови й декодування ГК дослідила В.О. Клименюк, пор.: «З'явившись як перцептивний компонент, ГК приводять у рух ланцюжок зв'язків, конотацій, зорових, тактильних, слухових і смакових характеристик об'єкта, створюючи таким чином його точний і яскравий метафоричний образ» [Кlуменуук 2013: 6]. Дослідниця припускає існування загальної моделі генерування ГК та її декодування реципієнтами [там само: 7]. Комунікативна мета вживання таких одиниць – позначення складного об'єкта, сприйнятого в цілості. «При продукуванні голофразисних оказіональних одиниць відбувається конденсація змісту: аналітичні описові конструкції синтезуються в єдину нестандартну, незвичну смислову сутність» [Колоїз 2015: 118]. ГК «семантично <...> є одним мовним образом, одним поняттям, окремим семантичним компонентом, який фіксує потік асоціацій мовця» [Holtsova, Vitomska 2022: 8].

Типи ГК на прикладі англійської, німецької, турецької та інших тюркських мов проаналізували К. Тріпс і Дж. Корнфілт (щодо вираження інтонаційних патернів, у плані семантичних

властивостей головного слова конструкції, за текстовими ознаками) [Trips, Kornfilt 2018: 288–293]. У французькій і англійській мовах ГК розрізняють за кількістю компонентів – дво-, три-, чотири- і багатокомпонентні (найбільше – 26 компонентів); у семантичному плані – семантично непрозорі та семантично мотивовані [Holtsova, Vitomska 2022: 10–11]. Значення семантично непрозорих ГК не може бути прямо декодовано з їхніх компонентів; такі лексичні одиниці мають метафоричне й інтертекстуальне значення, несуть додаткову контекстну й культурну інформацію. Значення ж семантично прозорих ГК виводять з їхніх компонентів. За спостереженням дослідниць, графічне оформлення ГК має кілька варіантів: написання з дефісом, у лапках, курсивом, з великої літери та комбінацію цих способів.

Проведене на матеріалі англійської мови дослідження дало змогу А.А. Калиті і В.О. Клименюк типологізувати ГК за комунікативною і прагматичною метою (спонукання до дії, утримання від дії, оцінка), формою вираження значення (прозорі, непрозорі), емоційним навантаженням (емоційно-нейтральні, емоційно-забарвлені, емоційно-експресивні), синтаксичною функцією (підмет, предикат, додаток, означення, обставина), структурою (три-, чотири-, п'яти- і багатокомпонентні) [Kalyta, Klumenyuk 2013: 77].

Українські дослідники, вивчаючи мову Оксани Забужко, звертали увагу на схильність письменниці до побудови нетипових багатокомпонентних словесних комплексів. Деякі з таких одиниць стали об'єктом лексикографічного опису (фіксації, тлумачення і культурологічного коментування) у «Словнику мови творчих особистостей України другої половини ХХ – початку ХХІ століття» (СМТО), як-от:

самá-собі-Пігмаліон¹, *незм.* Та, яка самостійно створює свій образ. *Мужчина сидить тимчасом у кріслі з газетою, чекаючи, коли ти вийдеш із кабінки й пройдешся по залі, покрутившись перед дзеркалом і оглядивши спідницю на заді й на стегнах, мов вилплюючи власне тіло наново, **сама-собі-Пігмаліон**, із нового убору* (О. Забужко, Музей покинутих секретів, 2015 (2009), 289). – Від імені героя давньогрецького міфу скульпто-

¹ Словникові статті укладені авторкою.

ра Пігмаліона, який вирізав зі слонової кістки статую прекрасної жінки Галатеї та закохався в неї; пор. також із назвою п'єси англійського драматурга Бернарда Шоу (1856–1950), «Пігмаліон», написаної в 1912 р., про професора-лінгвіста Генрі Хігінса, який навчив просту квіткарку Елізу Дулітл володіти мовою та манерами вищого світу й зумів представити її у вищих колах як герцогиню. – У СУМ: сам (самá) собі голова; сам собі [свій] пан; самá собі хазяйка (господія) (СМТО: 616);

сон-з-розплющеними-очіма, ~у~, ч. Сприймання реальності як сну, перебування у напісвідомому, загальмованому стані. *Десь на дні того багатомісячного сну-з-розплющеними очима цілий час жеврїла в ньому [в Адріянові], мов незамерзаючий потічок-«теплиця», тасмна гордість перед самим собою* (О. Забужко, Музей покинутих секретів, 2015 (2009), 474) (СМТО: 663);

ще-не-перейменований, -а, -е. Назву, ім'я якого ще не змінили. *Внизу, за Поштамтом, рокотав людським морем ще-не-перейменованій Майдан [майдан Незалежності в Києві]: гул, вибухаючи нападами, одбивався од мурів, землетрусним дрозжем стрясаючи шибки по спустілому місту аж до Євбазу й страйкуючих тролейбусних депо* (О. Забужко, Музей покинутих секретів, 2015 (2009), 99). – Майдан Незалежності мав назву Хрещатицька площа (1869), Думська пл. (1876), Радянська пл. (1919), площа імені Калініна (1935), площа Жовтневої революції (1977), останнє перейменування відбулося в 1991 р. – майдан отримав сучасну назву (СМТО: 776).

Загалом із поетичних, прозових текстів і з есеїв Оксани Забужко було дібрано 105 одиниць, аналіз яких переважно виходить за межі лексикографічного опрацювання, але є необхідним для осягнення багатогранної та унікальної мовотворчості письменниці.

У семантичному аспекті насамперед привертають увагу ГК з прозорою семантикою. Метою створення таких одиниць є необхідність позначення складного об'єкта, що в авторській картині світу є цілісним. Такими є портрет людини, її душевний стан і т. ін. Голофразис одночасно надає номінації емоційно-експресивного відтінку: *Ні в чому істотному людина з роками не міняється, і той біленький малюк із перетягненими ни-*

точкою пухкими ручками на старому фото та нинішній дуболом, **метр-вісімдесят-вісім-вісімдесят-два-кіло**, – таки одна й та сама особа (Музей: 380) (іронія); **Ніякої арт-мафії в нашій ні-від-якого-глузду-незалежній** дупі <...> не стояло, за визначенням, зроду (Музей: 106) (сарказм); **Дітвацька, чи то дівоцька, двадцятилітня сливе, цікаво задивлена в світ готовність-до-нової-любови** увімкнулася вже згодом (Польові: 98) (піднесеність).

Голофразис також є засобом позначення кількох об'єктів як єдиної сукупності, до того ж сприйнятої через призму власних переживань: **Підем прожити уривки не-наших-історій** (Диригент: 32).

Попри прочитуваність більшості таких одиниць майже завжди помітний нюанс – чи то в значенні, чи то в його конотативному компоненті, чи то в культурологічному тлі створення ГК, який «запаковано» в цю, на перший погляд, прозорість. Якщо препозиції автора і читача збігаються, образ набуває виразності, переносячи нас у світ, створений письменником, пор.: **З кожним новим кроком уздовж облупленого-не-для-туристів, поплямленого мокрими підтьоками й незмивними графіті Софійського муру мене роз'їдає дедалі пекучіше відчуття досади** (Музей: 718); **Незвична для сучасного світу, а для захожого з вулиці вже ледь-не-церковна атмосфера несуетности...**, – це донедавна її можна було вловити в розсипаних по місті обрушинах давнього ремісничого укладу (Музей: 817); **Незліченні листи, заяви, скарги, доповідні записки – до Київміськради, до Генпрокуратури, до ЦК українського, до ЦК московського (три чи чотири розпухлі папки в-зав'язаних-мертвим-вузлом-поворозочках у мами на антресолях!)** (Музей: 37). Виділені ГК мають компакту мовну форму. Вона не лише ефектна й свіжа, а й глибока, емоційна, адже апелює до особистого досвіду читача, сучасника авторки, у шухлядах пам'яті якого неодмінно відшукаються картинки – спогади про занедбані історичні споруди, на відновлення яких в обікраденої держави завжди бракувало коштів, про тиху атмосферу святості в храмі, про канцелярсько-бюрократичний атрибут радянської епохи, що зберігається в багатьох родинах, – міцно стягнуті заплутаними поворозками старі теки з навряд чи потрібними вже документами.

Ущільнення фрази до ГК дає авторці змогу підносити її до рівня символу, як-от це відбувається з оказіоналізмом *Проблема-Яку-Належить-Розв'язувати* (контекстуальний варіант *Проблема-Котру-Належить-Розв'язувати*), написання кожного компонента в якому з великої літери не випадкове. Ця ГК у романі «Музей покинутих секретів» є засобом характеристики бізнесмена Вадима – владного, рішучого, цілеспрямованого і прагматичного; він береться за справи, які масштабом відповідають його особистості: *Це вже належало до Проблем-Котрі-Належить-Розв'язувати, і Вадим одним махом її й розв'язав* (Музей: 415); *Він [Вадим] справді не бачив Проблеми-Яку-Належить-Розв'язувати* (Музей: 435). ГК *Коли-Мене-Ще-Не-Було-На-Світі* засоційована з міфологією створення світу; це дивовижно точне відтворення складних емоцій, які переживає кожна людина на певному етапі життя, коли розуміє, що навколишній світ значно давніший, аніж світ власний: *Одначе той чоловік <...>, котрий колись давно, Коли-Мене-Ще-Не-Було-На-Світі <...>, одного дня наприкінці п'ятдесятих чи на початку шістдесятих так ентузіастично черкнув був на берегах книжки своє «оце!!!»* (Музей: 34).

Нагадаємо, що ознакою постмодерністського тексту є виразна інтертекстуальність. Прямі або опосередковані покликання на відомі тексти містяться в ГК з непрозорою семантикою, тобто не зумовленою значенням окремих складників. В одних закодовано перегуки зі світовою класикою: *Мій батько завжди знав за собою, наче потаємну стидку недугу, оцю саму, хай її абищо, «гамлетівську-нездатність-до-рішучих-дій-при-виді-торжествуючого-зла»* (Музей: 37) – алюзія до п'єси В. Шекспіра «Гамлет, принц данський». В інших – з українськими народними піснями: *Він, Адріян, знову йшов за ним [Романом] лісом, слід у слід, тільки ліс був якийсь невпізнаний, свіжовмитий і просяклий сонцем, як отой гай-зелен-розмай у пісні* (Музей: 203); *Попід «Яром» (туман-по-Хрещатику-яром...) / Джинсова юність моя зупинилась і плачеться* (Диригент; 29). Такі одиниці належать до групи алюзійних ГК.

Сконструювала Оксана Забужко й ГК, джерелом яких є дослівні цитати: *Вадим сидів мов-скеля-непорушній, немовби його привинтили вкупі з кріслом до підлоги* (Музей: 236). Пор.

рядки з вірша Павла Тичини «Відповідь землякам» зі збірки «Вітер з України» (1922): *Душі моєї не купить вам / ані лавровими вінками, / ні золотом, ні хлібом, ні орлом. / Стою – мов скеля непорушний*. Стилістичний ефект уживання цієї цитатної ГК полягає в розбіжності між іронічним найближчим контекстом одиниці в романі та патетичним прототекстом.

В іронічній стилістиці Оксани Забужко представлений аналогічний до українського «шароварного» жіночий портрет. Основний акцент падає на соковитий okazіоналізм-ГК, що є ущільненою цитатою з відомої гумористичної народної пісні: <...> *кругловидо-плахтянисті, ой-під-вишнею-під-черешнею кралі ще водяться* (Польові: 156). Контраст виникає на тлі уявлення про витончену красу жінки, осяяної внутрішнім світлом, що її зафіксували портрети епохи козацького бароко, пор. інші символи: <...> *така світиться ніжна дівчинка в пуклях, очей не відвести!* – *личко делікатне, довгобразе, з гостреньким носиком – затрачений, лагідний, мовби внутрішнім усміхом розвиднений тип краси, козацький бароковий портрет упродовж трьох століть: Роксолана – Варвара Апостол – Варвара Лангишівна, – ех, була колись Гетьманицина, а тепер пропала!* (Польові: 156).

Отже, засвоєння «чужого слова» відбувається не лише як трансформація цитати в образ, а також як перетворення його на компонент речення (обставину, означення і т. ін.) – цитата отримує нове життя в новій семантичній формі та стилістичній і синтаксичній функції.

Новотвори-ГК розширюють арсенал метафоричних засобів Оксани Забужко. Одні конструції побудовані на контекстуальних антонімах: *Ти вкладаєшся весь, до останку, з розпачливою силою уже аж-неживої природи, всезмагаючих **вогню-і-тверді*** (Музей: 17); інші – на гіперболі: *В **на-вушко-голки-змружену бійницю** / Сліпуча нитка неба прозира...* (Диригент: 72). Експресивно сконденсована ГК *морозом-в-жили*, що співвіднесена з фразеологізмами **мороз іде (ішов, пішов, подирає і т. ін.) поза шкірою (поза шкурою, по шкірі, поза спиною і т. ін.); морозом обдає (проняло і т. ін.); морозом сипнуло за (поза) спиною**): *Мов ніж із піхов, вихоплений свист! / Розбійницький! Смалкий! **Морозом-в-жили!** – голос...* (Диригент: 90). Така ГК

є вираженням не просто неприємного відчуття холоду від пере-
ляку, а відчуття жаху, що проникає в саме людське єство.

Пропущені через голофразис, загальноновживані фразеологіз-
ми й стереотипні кліше по-новому функціонують у мові творів
Оксани Забушко як текстуально акцентовані одиниці: *Новинари
скаржилися, що отримують від власників щоденні тематич-
ні інструкції, які новини подавати, а за які взагалі мовчати
як-у-рот-води* (Музей: 286); *За тобою весь час пантрують,
чекаючи на який-небудь твій зрив чи просто спалах роздрату-
вання, щоб <...> відновити власну чоловічу гідність, хронічно
підточувану поруч незалежної вродливої жінки в якійсь іншій
ролі, аніж **дівчинка-на-побігеньках*** (Музей: 805–806); *Всі мої
настирливі а), b), c), d) **і-так-далі** були марними* (Музей: 111); *Сама
вже ні фіга не пам'ятаєш, окрім того, що стримить
перед очима, на розчищеному серед завалів вузькому проміж-
ку **сьогодні-на-сьогодні*** (Музей: 295); *Вона [Влада] й переска-
кувала всі підсовувані їй сторонні правила **мов-не-помічаючи**,
з розгону, байкерським стрибком* (Музей: 119); *З третім [чо-
ловіком], смирним, як хлібний м'якуш. і цілий вік **не-при-ділі**,
гарувала за здорового дядька* (Польові: 108).

ГК як трансформована пряма мова (невласне-пряма мова)
персонажа дають змогу читачеві поглянути на комунікатив-
ну ситуацію начебто зсередини, безпосередньо, через сприй-
няття персонажів: *Мене дратує оте надміру голосисте,
«**всі-дивляться-на-мене**» сопрано за сусіднім столиком* (Му-
зей: 425); *Може, це й є головна прикмета нашого покоління:
голі як бубон, нічим, крім батьківських напучувань – **вперед-
дитино-і-буде-тобі-щастя**, – не озброєні* (Музей: 336–337); *Та
сама віковічна жіноцька бесіда при багаттю, де кожна,
на пораду, вмикає своє «**а-от-у-мене-так-було**», і всім іншим
цікаво слухати* (Музей: 797); *Я булькнула теж щось односкла-
дово-маловрозумливе, типу **думаю-дещо-зробити-про-УПА**,
тема назріла* (Музей: 59).

Чужа мова увиразнена у ГК, що оформлені по-різному – у
лапках і без них, пор.: *Зачинивши за ним двері зі змішаним від-
чуттям **не-до-кінця-зіграного-спектаклю, вогняного шворня
«як-же-його-жити-далі», встромленого в мозок, <...> обер-
нувшись до дзеркала, угледіла в ньому <...> відчужений посміх***

(Польові: 140); *Вивернувся тою ж стороною, преспокійно рубонувши на її як-же-же-мені-жити-далі: «Я в тобі бачу здатність до виживання в будь-яких ситуація»* (Польові: 72).

Деякі ГК поєднують у своєму складі пряму мову з непрямою: *Вичавила-таки тоді з нього, хоч якого задубіло-відпорного на всякі розпити-лаціння-сюсю-пусю-ну-скажи-мені-жебоніння, – скупу, пунктиром історію* (Польові: 37).

За кількістю компонентів ГК у текстах Оксани Забужко розрізняємо такі, що складаються з:

двох слів: *Що робить «тоді» й «тепер» однаково ввімкненими й ніколи-невимикальними, бо такими вони в дійсності й є, – тільки ми цього не бачимо* (Музей: 423);

трьох слів: *Митець <...> перед людьми діла, з їхнім невідхильним-від-курсу «цілься, плі!» й зірваним у висліді джек-потом, неминуче почувасться трохи як підліток перед дорослими* (Музей: 237);

чотирьох слів: *Маленькою батько возив її в село на похорон своєї матері, Владиної ніколи-доти-не-баченої бабуні* (Музей: 121);

п'яти слів: *Їх [публічних осіб] слухали, намагаючись співвіднести мовлене ними (навіть коли то були похабні анекдоти про зайчика й білочку та кайдашівщина в душі «хто-кому-ловкіше-скрутить-дулю») з долею країни* (І знову: 56);

шести слів: *Владин перевернутий «бітл», разом із вчавленим у нього, як у зім'яту бляшанку, насадженим з розмаху, всією-грудною-клітиною-на-гарпун-керма Владусьчиним тілом, підняли з кювету* (Музей: 91);

семи слів: *Її [Владу] виносить нагору стрімголов-розігнаним-ліфтом-чи-велетенським-оглядовим-колесом – не понад простір, як на Владиній картині, а понад час* (Музей: 349);

восьми слів: *Нескінченні усні новели на тему «як-ми-були-набрались-і-чого-сп'яну-наброїли» <...> породжували своїх акинів* (Планета: 218);

дев'яти слів: *Це місто, котре <...> є символом «життя-яким-воно-мало-б-бути-але-не-відбулося», існує насправді* (Планета: 140).

З погляду лексичної однорідності / неоднорідності ГК, створені Оксаною Забужко, поділяємо на: ГК з українськими компонентами (найбільша група); ГК-варваризми: *Я став жити за рахунок спадку; я, по суті, звичайний гівняний рантьє, а ніякий не селф-мейд-мен* (Музей: 364); комбіновані ГК: *Вони, дурнуvато-всміхнено-sorry-вибачаючись, ушилися геть* (Польові: 135).

Письменниця лексикалізує різні мовні патерни, майже не вдаючись до сталих алгоритмів. Винятком є хіба що кілька «улюблених» моделей:

1) дво-, іноді трикомпонентні одиниці-атрибути з початковим складником **вже-**, рідше **ще-**: *Я зрозуміла, що, властиво, не знаю свого батька: він помер, коли мені ледве сповнилося сімнадцять, і я ... поступово змонтувала собі в свідомості певного віртуального персонажа – із зовнішністю мого батька в сорокап'ятилітньому, вже-лікарняному, віці* (Музей: 34); *Так-бо заселяється, залюднюється нововитворений світ двох, у їхньому випадку даний до рук майже готовим, вже-семиденним* (Польові: 72); *Круг столів юрмляться з тарілками й келихами ... не живі й цілком же, хай йому грець, успішні в цьому житті люди, – а трупи, розм'якли до вже-текучої, кашоподібної консистенції* (Музей: 339); *В кухні – <...> шафки з абияк учепленими дверцятами, що наврипились, іно відвернешся, безсило відхилитися, як щелепа на вже-несамовладному обличчі* (Польові: 17); *Не треба розплющувати очей, слухати лиші клекіт крові, чоловічу партію ударних і своє, чи вже-не-своє, розчинення-розступання* (Польові: 31); *Наша незалежна, чи радше ще-не-вмерла, якщо до цього часу не вмере, мала б запровадити якусь спецвідзнаку* (Польові: 46);

2) трикомпонентні ГК (два іменники або займенники зі сполучником), утворені від сурядних словосполук: *Список полеглих на дорогах батьківщини українських політиків-і-бізнесовців пух як на дріжджах* (Музей: 108); *І гора «високая» (оті самі знамениті Анди-чи-Кордильєри, про котрі в усіх анонсах писано, – куди ж уже вищої?), і крізь усі перешкоди герої має переходити чудесним способом* (І знову: 100); *Хтось-чи-щось неунікнено мусить відповісти* (Музей: 110);

3) іменникові ланцюжки на позначення комплексу об'єктів, причиново-наслідкових зв'язків між ними, їх подібності або хронологічної послідовності: *Усім треба перемагати, от у чім справа, щиро, нелукаво брати й давати, як вуглекислота-хлорофіл-кисень* (Польові: 32); *Прешся назустріч своїй лікарні-тюрмі-лоботомії* (Польові: 115); *І – сум-печаль-руїна – замість дороги будувати та армію кріпити, своїм курвам італійські сукні вартістю в півсела купували [можновладці]* (І знову: 404); *Дніпра-Кодака-Катеринослава-Січеслава мало би бути більше шансів «стати європейським містом»* (І знову: 216); *Пережитий колісь їхнім відомством із вини Хрущова жах, справдешній «великий перелом» – єдину за всю 100-літню історію ЧК-ГПУ-НКВД-МГБ-КГБ-ФСБ спробу люстрації* (Планета: 265);

4) дієслівні і предикативні ланцюжки на позначення інтенсивної дії або послідовних дій: *Батьки <...> з жахом захищали-замахали-защитькали*, – але перша невдача тебе не зупинила (Польові: 158); *Всі сліди вандалізму квапливенько, не встигли харків'яни оханутись, було замазано-зачищено-затиньковано* (І знову: 358).

5) трикомпонентні ГК з апосіопезою (займенник + частка **тільки** + частка **не**): *Вони [виховання і середовище] вимагали добре урядженого бункера, і батька для Катрусі, <...> і гуртових відпусток, про які потім можна розповідати в товаристві, і ще чого-тільки-не, цілої ретельно сплетеної мережі* (Музей: 118); *Скільки переказів про закопані скарби, козацькі, опришківські, повстанські, які-тільки-не!..* (Музей: 79).

Отже, ГК у мовистилі Оксани Забужко – поширений засіб компактної вербалізації думок і почуттів. Із загальномовного погляду – це не штучні витвори, а відтворені на письмі когнітивні та інтонаційні єдності. Вони характерні для її поезії, прози, есеїстики. Це авторський семантико-стилістичний код. ГК надають контекстам експресії, вони є засобами інтелектуалізації мововираження, носіями інтертекстуальності. Притаманні європейським мовам ГК розширюють і стилістичні можливості постмодерного українського художнього тексту відповідно до світових тенденцій ословлення світу людини в літературі.

Органічність ГК для індивідуально-авторської манери Оксани Забужко засвідчує різноманіття їх структурних особливостей і семантичного наповнення, наявність тенденції до моделювання ГК за граматичними ознаками складників.

Абрамова К.С., Пуніна О.В. «Потік свідомості» як засіб розкриття особистісного потенціалу героїні в романі О. Забужко «Польові дослідження з українського сексу». *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2016. С. 80–84.

Голобородько Я.Ю. Резонансне слово Оксани Забужко в українській прозі. *Вісник НАН України*. 2008. № 1. С. 45–50.

Гольцова М.Г. Голофразис як спосіб okazіонального словотворення в англійській мові. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2019. № 42. Т. 2. С. 40–42. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.42.2.11>

Дегтярьова І.О. Стилiстичні засоби мовної економії у постмодерністському тексті. *Дослідження з лексикології і граматики української мови: збірник наук. праць*. 2012. Вип. 12. С. 133–141.

Кислюк Л.П. Узуальне й okazіональне словотворення в різностильовій мовній практиці. *Українська мова*. 2020. № 2. С. 31–44. <https://doi.org/doi.org/10.15407/ukrmoiva2020.02.031>

Колоїз Ж.В. Неузуальне словотворення: монографія. Кривий Ріг: НПП Астерікс, 2015.

Holtsova M., Vitomska N. Holophrastic constructions in English and French fiction. *Міжнародний філологічний часопис. Серія: Мовознавство і перекладознавство*. 2022. Т. 13. № 4. Ч. 2. С. 6–16. [https://doi.org/10.31548/philolog13\(4_2\).2022.001](https://doi.org/10.31548/philolog13(4_2).2022.001)

Клутенуик V.O. Role of holophrastic constructions in realizing speech generating funktion. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2013. Вип. 33. С. 6–9.

Trips C., Kornfilt J. Typological aspects of phrasal compounds in English, German, Turkish and Turkic. *Stuf-language typology and universals*. 2018. 68(3). P. 281–321. <https://doi.org/10.1515/stuf-2015-0015>

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

Диригент – Забужко О. Диригент останньої свічки: поезії. Київ: Рад. письменник, 1990.

І знов – Забужко О. І знов я влізаю в танк...: вибрані тексти 2012–2016. Статті, есе, інтерв'ю, спогади. Київ: Комора, 2019.

Музей – Забужко О. Музей покинутих секретів: роман. Київ: Комора, 2015.

Планета – Забужко О. Планета Полин: вибрані есеї. Київ: Комора, 2020.

Польові – Забужко О. Польові дослідження з українського сексу. Київ: Факт, 2003.

СМТО – Словник мови творчих особистостей України другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Наук. ред. Є.А. Карпіловська і З.Г. Козирева; техн. ред. Л.І. Дідун і Ю.О. Цигвінцева. Понад 10000 слів, словосполук і висловів. Київ: Інститут української мови НАН України, 2022. 787 с. [Електронне видання]. URL: https://drive.google.com/file/d/1kIVhz0Ogn2KNsi_wVzQs1kXdnwRY-_uf/view

REFERENCES

Abramova, K.S. & Punina, O.V. (2016) “Stream of Consciousness” as a means of revealing the protagonist’s personal potential in Oksana Zabuzhko’s novel “Fieldwork in Ukrainian sex”. *Bulletin of the Vasyl Stus Donetsk national university student scientific society*, 80–84 (in Ukr.).

Dehtiariova, I.O. (2012). Stylistic devices of linguistic economy in postmodernist texts. *Studies in the lexicology and grammar of the Ukrainian language: collected papers, 12*, 133–141 (in Ukr.).

Holoborodko, Ya.Yu. (2008). The resonant word of Oksana Zabuzhko in Ukrainian prose. *Bulletin of the NAS of Ukraine, 1*, 45–50 (in Ukr.).

Holtsova, M.H. (2019). Holophrasis as a means of occasional word formation in English language. *Scientific bulletin of the International humanitarian university. Series: Philology, 42, 2*, 40–42 (in Ukr.). <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.42.2.11>

Holtsova, M. & Vitomska, N. (2022). Holophrastic constructions in English and French fiction. *International philological journal. Series: Linguistics and translation studies, 13, 4(2)*, 6–16. . [https://doi.org/10.31548/philolog13\(4_2\).2022.001](https://doi.org/10.31548/philolog13(4_2).2022.001)

Kysliuk, L.P. (2020). Usual and occasional word formation in multistyle language practice. *Ukrainian language, 2*, 31–44 (in Ukr.). <https://doi.org/doi.org/10.15407/ukrmova2020.02.031>

Koloiz, Zh.V. (2015). Non-Usual word formation: a monograph. Kryvyi Rih: Asterix (in Ukr.).

Klymenyuk, V.O. (2013). Role of holophrastic constructions in realizing speech generating function. *Scientific notes of the National university “Ostroh academy”. Series: Philology, 33*, 6–9.

Trips, C. & Kornfilt, J. (2018). Typological aspects of phrasal compounds in English, German, Turkish and Turkic. *Stuf-language typology and universals*, 68(3), 281–321. <https://doi.org/10.1515/stuf-2015-0015>

LEGEND

Диригент – Zabuzhko, O. (1990). The conductor of the last candle: poems. Kyiv: Rad. pismennyk (in Ukr.).

І знов – Zabuzhko, O. (2019). And again i climb into the tank...: selected texts 2012–2016. Articles, essays, interviews, memoirs. Kyiv: Komora (in Ukr.).

Музей – Zabuzhko, O. (2015). The museum of abandoned secrets: a novel. Kyiv: Komora (in Ukr.).

Планета – Zabuzhko, O. (2020). Planet Wormwood: Selected essays. Kyiv: Komora (in Ukr.).

Польові – Zabuzhko, O. (2003). Fieldwork in Ukrainian sex. Kyiv: Fact (in Ukr.).

СМТО – Dictionary of the language of creative personalities of Ukraine in the second half of the 20th – early 21st century (2022). Scholarly eds.: Ye.A. Karpilovska and Z.H. Kozyrieva; technical eds: L.I. Didun and Yu.O. Tsyhvintseva. Over 10,000 words, phrases, and expressions. Kyiv: Institute of the Ukrainian language of the NAS of Ukraine. 787 p. [Electronic edition]. URL: https://drive.google.com/file/d/1klVhz0Ogn2KNsi_wVzQs1kXdnwRY-_uf/view (in Ukr.).

Стаття надійшла до редакції

10.11.2025

Прийнято до друку 01.12.2025

Статтю опубліковано 29.12.25

Received 10.11.2025

Accepted for publication

01.12.2025

Published on 29.12.25

Larysa Movchun

COMPRESSION OF PHRASES IN OKSANA ZABUZHKO'S LANGUAGE

This article is devoted to the study of holophrastic constructions in the language of Oksana Zabuzhko, a poet, prose writer, essayist, and representative of Ukrainian postmodernism. Holophrastic constructions are the result of an unusual method of word formation called holophrasis, which consists in transforming a syntactic unit into a lexical one.

In semantic terms, GC with transparent semantics are particularly noteworthy. The purpose of creating such units is the need to designate a complex object that is integral in the author's worldview, several objects as a single entity.

Despite the clarity of such units, there is almost always a nuance in meaning, in its connotative component, or in the cultural background of the creation of a holophrastic construction. If the prepositions of the author and the reader coincide, the image becomes more expressive.

Direct or indirect references to well-known texts are contained in units with opaque semantics, whose meaning is not determined by the meaning of their elements. They contain coded references to well-known foreign and Ukrainian texts. These are allusive and quotational holophrastic constructions.

The "building blocks" of Oksana Zabuzhko's holophrastic constructions are often idioms, linguistic clichés, and collocations.

Formally, the writer's holophrastic constructions consist of varying numbers of components, ranging from two to nine.

Key words: Oksana Zabuzhko's language, lexis, semantics, holophrasis, holophrastic construction.